

לוקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת הניסים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

"חוקי היום"

בקשה:

אם הגליון אינו מופץ בבית המדרש שלכם, נא להדפיס כמה עותקים ושים בבית המדרש שלכם לתועלת הציבור, וכך יש לכם יד בהפצת תורה ובהלכות נחוצות

167

דיני

אפשר להוריד גליונות קודמים [Archives - ארכיון](#)

צדקה

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

167

פרשת יתרו תש"פ

דיני צדקה - ד'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

צורת נתינת צדקה לעני

יא. בסבר פנים יפות. צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו תנחומין, ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, מפסיד זכותו (ש"ע סי' רמ"ט ס"ג), ו"א שהפסיד מצות צדקה לגמרי (ש"ך סק"ט), ו"א שהכוונה שהפסיד שכר הנתינה מ"מ מצות צדקה קיים (ט"ו סק"ב).

יב. כשנא לו בן תורה. מבואר במדרש (רבא פ' נשא פרשה י"ג, י"ד) שהנחת לבן תורה זוכה להיות שותף בתורתם, וע"ז כתב החפ"ץ חיים שכשנא לו בן תורה אצלו לבקש כסף, יקבלנו בסבר פנים יפות כמי שבא אצלו שותפו בעסק שהרוויח על ידו הון רב, ועבור זה יזכה לקבל לבסוף בעולם הבא את חלק התורה שבא ע"י ההזדקק ג"כ ברוב שמחה ולאפוקי מה שבעוונותינו הרבים מהנהגת איזה חסר מדע שההזדקק הוא בבזיון ובצמצום ובפנים זועפות, ובמידה שאם מודד בה ימדדו לו ח"ו לבסוף ועל כן החכם עיניו בראשו (אהבת חסד פ"כ אות ד).

יג. סכום רב בעצב או סכום קטן בפנים יפות. אם אדם יכול לתת סכום רב אבל יהיה בעצב, או יכול לתת סכום קטן אמנם בפנים יפות, נחלקו הפוסקים מה עדיף, ו"א שסכום קטן עדיף כל שהוא בפנים יפות (מהר"י קורקס פ"י ה"ד), ו"א שסכום רב עדיף אע"פ שהוא בעצב, כל שאינו ממש בפנים זועפות (הגר"ח קניבסקי, דרך אמונה עמ' קל"א).

יד. עצב בלב. אם נתן בסבר פנים יפות רק בחזרי לבו צר לו בנתינה, לרוב פוסקים מקיים בזה מצוה צדקה וגם מקבל שכר נתינה (ש"ך שם סק"ט).

טו. לא יבזה העני. אם שאל לו העני ואין לו מה לתת לו, לא יגער בו ויגביה קולו עליו, אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת (ש"ע סי' רמ"ט ס"ז), ואם מבזהו ברבים ח"ו עובר על איסור המלביץ פני חבירו ברבים.

טז. נתינה המועילה לעני. הנותן צדקה ישתדל לתת באופן שיהיה לעני יותר תועלת וטובה מנתינתו (גמ' סוכה דף מ"ט ע"ב) ואז הנתינה היא הצדקה, והטורח הוא החסד (רש"י שם).

יז. ולכן כשנותנים לעני עצמו [לא לגבאי צדקה או למוסד] אם העני צריך אוכל, יש לתת לו אוכל, ואם צריך למעות יש לתת לו מעות (יוסף אומץ פרק הצדקה ומעשר), ומזומן יותר טוב מצ"ק, וצ"ק טוב יותר מטשערתטי ואוייטצער' (שובר צדקה המצוי באנגליה).

נתינה בעמידה וביד ימין

יח. בעמידה. כשנותן צדקה לעני, יתן בעמידה מאחר שהוא מצות עשה וכמו שאר מ"ע שעשייתם בעמידה (כף החיים א"ח סי' נ"א סקמ"ד, ש"ת בצל החכמה ח"ג סי' ל"ג אות ט', דרך אמונה פ"ז סוף סק"א).

יט. יד ימין. כשנותן צדקה, יתן ביד ימין (ש"ת דברי יציב אהע"ז סי' נ"ג), ואפילו איטר יד יתן ביד ימין (שם, קונ' איש איטר).

נתינה ע"י ארגון או גבאי צדקה

כ. כהיום ישנם הרבה משפחות שמתביישים לקחת צדקה, אמנם כשמקבלים דרך ארגון הם מרגישים יותר מכובד, כ"ש כשיש משפחות שבדרך כלל לא לוקחים מצדקה ואינם מורגלים לזה כלל, וכשמגיע לימים טובים וההוצאות מרובות מרגישים את הקושי אמנם מתביישים ביותר לקחת ממעות צדקה.

כא. תומכי יוצאי אנגליה T.Y.A. לתועלת זה באים ארגוני צדקה כגון 'תומכי יוצאי אנגליה' T.Y.A. והשכילו אל הדל (אות ב') ועוזרים למשפחות בני תורה (אות יב) בדרך כבוד ובדרך חכמה (אות ה'), בסבר פנים יפות (אות י"א), להקל עליהם את הוצאות המים טובים. אשרי להם בזה ובבא [ובפרט הגבאי שנתן יפה!].

דין צדקה דרך כבוד

א. ישנם הרבה עניינים והקפדות שמטבעם היה יותר מתאים למצוא אותם בספרי מוסר ומ"מ הם מהווים סעיפים בשלחן ערוך כהלכה פסוקה והם הלכות ודינים איך לקיים מצות צדקה בדקדוק המצות ככל שאר ההלכות בקיום שאר מצוות כגון אתרוג ושופר וכדומה.

אשרי משכיל אל דל

ב. צריך אדם להשתדל למעט בושת העני בנטילת הצדקה, וכמו שאמרו חז"ל עה"פ "אשרי משכיל אל דל", זה המתבונן כיצד לתת צדקה לעני באופן שלא יתבייש בקבלתה (ויקרא רבה ל"ד, א').

מהטוב והיפה

ג. הרוצה לזכות לעצמו, דהיינו שכל אשר יעשה לשם שמים יהיה לעצמו שיזכה ע"י זה לשני עולמות (ברכי יוסף אות ה'), יכוף יצרו הרע וירחיב ידו וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה, אם בנה בית תפילה, יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל הרעב, יאכיל מהטוב והמתוק שבשולחנו, כיסה ערום, יכסה מהיפה שבכסותו, הקדיש דבר, יקדיש מהיפה שבנכסיו, וכן הוא אומר (ויקרא ג', ט"ז) "כל חלב לה'" (ש"ע י"ד סי' רמ"ח ס"ח).

ד. כסף קטן לעני. הנותן צדקה לעני צריך לתת בצורה מכובדת, ולא יתן הרבה מטבעות קטנים בדרך שנראה שרק רוצה ליפטר מהם (שערי צדק פ"א סקצ"ה), ועדיף לתת הכסף קטן והמטבעות לחנות שהם צריכים לזה..

להערים לעני כדי לקבל

ה. לומר שהוא מתנה. עני שאינו רוצה ליקח צדקה מחמת בושת, מערימים ונותנים לו לשם מתנה או לשם הלוואה (ש"ע סי' רנ"ג ס"ט), דהיינו שיראו הגבאים באיזה ענין יקבל העני יותר ברצון ולא יתבייש, בדרך מתנה או בדרך הלוואה (ב"י), כגון שיתנו לו צדקה במתנה גמורה ולא יאמרו לו שהוא ממעות צדקה.

ו. לומר שהוא הלוואה. אם גם מתבייש לקבל מתנה, יתנו לו בתורת הלוואה, ולא יפרעו ממנו הלוואה זו כשירחיב לו (טור), אלא אם בא לפרוע מעצמו יקבלו ממנו (ר"ן כתובות דף כ"ט ע"ב, דרכ"מ קס"ה).

ז. לנקות הלוואה ממעות צדקה. כמו כן אם הלוה מעות לעני ואינו פורע, רשאי המלוה לנכות הלוואה מחשבון הצדקה שלו עכ"פ כשהיה דעתו מתחילה על כך, ואף כשעושה זאת שלא מדעת העני (מ"ר בספרו צדקה ומשפט פ"ב סקצ"ד).

ח. לתת בדרך עקיפין. כן מותר להערים ולתתו בעקיפין דרך מקום אחר שבין כך נותנים לו כסף, כגון אם העני עובד כמה שעות, מותר לתת המעות למעסיקו כדי שיקבלו ממנו ולומר שהוא תוספת מעות על עבודתו, או כגון שאברך לומד עם תלמיד, מותר לתת לתלמידו להוסיף על משכורתו כאילו שהוא ממנו.

לתת צדקה לאשה כשבעלה אינו רוצה לקבל צדקה

ט. כשבעל אינו רוצה לקבל צדקה משום בושה או משום שהוא בעל מדרגה באמונה ובטחון, והאשה במצב שחסר לה ולילדים דברים הבסיסים למחיה וכדומה, יכולה האשה ליטול צדקה לצורך הבית וילדיה בלי ידיעתו, ולא הוי בכלל ההתחייבות בתנאים שנכתבו בינם שלא יעלימו זה מזו (הגר"י זילברשטיין, חשוקי חמד כתובות דף ס"ו).

י. כשגבאי צדקה יודע מצב דחוק כזה, גם זה נכלל בהערמה שמותר להם לעשות כן כדי שהמשפחה יקבלו מהם, אבל זה בתנאי שלא יודע הדבר לבעל כדי שלא לגרום מריבות ומחלוקת (שם).

לנדור לצדקה

כב. קרבנות, נדרים ונדבות. צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, דהיינו להתחייב לצדקה בלשון נדר, אלא אם יש בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו (ש"ע י"ד סי' ר"ג ס"ד).

ג. לעניינם. י"א שזה שטוב לא לנדור אפילו לצדקה זה לצורך קרבנות, נדרים ונדבות או למוסדות התורה וכדומה, אבל לעניינם מצוה וחובה לנדור (רמב"ן, ח"י הרשב"א ריש חולין, הובא בגליון מהרש"א שם, דעת תורה סיד רמ"ז ס"ד), ויש הסוברים שגם בזה לא כדאי לומר בלשון נדר אלא תמיד יאמר בלשון 'בלי נדר' (ערון השלחן סי' ר"ג ס"א, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ה).

אמירה סתם לא בלשון נדר

כד. אם אמר שיתן סכום לצדקה בלשון סתם אפילו אם לא אמר בלשון נדר, וכן ולא נתכוון שיהיה בגדר נדר, מ"מ הרי זה נדר לצדקה וצריך לקיימו (ש"ע סי' ר"ג ס"ד וש"ך סק"ד).

הנודר בלשון 'בלי נדר'

כה. אם אדם רוצה להתחייב לתת לצדקה או שפוסקים בציבור צדקה וכל אחד צריך לפסוק עמהם ולא רוצה לחייב בגדר נדר משום שחושש שיכשל בעון נדרים, יאמר בפירוש שנתן או שמתחייב איזה סכום אמנם שיהיה בגדר 'בלי נדר' (ש"ע י"ד סי' רנ"ז ס"ד), ואז לא חל עליו נדר לתת, ולא יעבור על לאו דלא יחל דברו ועל לאו דבל תאחר, וכך יקבל שכר על האמירה של צדקה, וכשיתן המעות יקבל שכר על הנתנה (תוספתא פאה פ"ד ה"ז, מנחת הביכורים שם, אהבת חסד ח"ב פט"ז בהג').

כו. 'ודובר אמת בלבנו'. אף כשמתחייב או אומר בפירוש 'בלי נדר', אין הכוונה שאין עליו חיוב לקיים דברו כאילו לא אמר כלום, אלא ודאי שצריך לקיים דברו כמו שכתוב (תהילים ט"ו, ב') 'ודובר אמת בלבבו' (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' קנ"ז), או משום 'ככל היצא מפיו יעשה' (תשובות והנהגות ח"ב סי' תע"ז).

צדקה במחשבה

כז. אם חשב בלבו ליתן איזה סכום לצדקה, חייב לקיים מחשבתו אע"פ שלא הוציא בפיו (רמ"א סי' רנ"ח ס"ג).

כח. כדי להתחייב ליתן צדקה ע"י מחשבה, צריך שיהיה החלטה גמורה ליתן סכום מסוים אלא במקום להוציא את זה בפיו חשב בלבו נוסח של החלטה (ערוה"ש ט"ו), אבל אם אדם התלהב ליתן צדקה אבל לא גמר בלבו סכום ליתן, כגון שחשב שאולי סכום הראוי ליתן הוא סכום מסוים אבל לא גמר בלבו ליתן הסכום, וכן אם חשב שהצדקה ששמע עליו הוא צדקה חשובה ורוצה ליתן אבל לא גמר על סכום, לא נתחייב ע"י מחשבתו ליתן (מ"ז בשו"ת קנה בושם ח"ב סי' ק"י אות ב').

אם המסירת מודעה מבטל נדרי צדקה

כט. נדר בפירוש. אם נדר בפירוש ובשעה שנדר זכר את המסירת מודעה שמסר בערב ר"ה לבטל את הנדרים שעתיד לידור, ואפ"ה נדר, הנדר קיים שהרי נדרו מבטל מסירת המודעה (ש"ע י"ד סי' ר"א ס"ב).

ל. ואם כשאמר הנדר לא זכר התנאי כלל, נחלקו הפוסקים אם נדרו קיים, י"א שהמסירת מודעה של ערב ר"ה מועיל לבטל נדרו (רוב הפוסקים וסתומת השו"ע שם), וי"א שאין התנאי של מסירת מודעה מבטל נדרו ונדרו קיים (י"א הובא בשו"ע שם), והמחבר מסיק שיש לחוש לדבריהם (שם).

לא. ואם עשה נדר, ולא זכר התנאי של מסירת מודעה, ובתוך כדי דיבור מעשיית הנדר זכר המסירת מודעה שעשה, ובלבו אומר שסומך על התנאי, אז לכונ"ע מועיל התנאי לבטל הנדר ואין נדרו קיים (שו"ע שם), אבל אם נזכר רק אחר כדי דיבור, שוב לא מועיל המסירת מודעה לבטל

הנדר, ולפי"ז כל היתרון של מסירת מודעה הוא לענין שאין צריך להוציא ביטול הנדר תוך כדי דיבור בפיו אלא יכול לסמוך על ביטולו מכח המסירת מודעה, שהרי כשנזכר לאחר כדי דיבור, לשיטה זו כבר אינו מועיל ביטול הנדר (מנחת שלמה, נדרים דף כ"ג ע"ב).

לב. סתם דיבור לצדקה. אם אמר שיתן לצדקה בלשון סתם ולא אמר לשון נדר מפורש, הסכימו הרבה פוסקים שלענין זה מועיל המסירת מודעה שהתנה ערב ר"ה אפילו אם לא זכר אותה כלל בשעה שהתחייב לצדקה, ולכן לא חל עליו חיוב נדר (שו"ת שלמת חיים סי' תס"ז, שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צ"ז, דרך אמונה פ"ז ציון הלכה סקנ"ז).

לג. למעשה, רק בדיעבד. למעשה כתבו הפוסקים שאין לסמוך על מסירת מודעה כדי להתיר לנדור לעבור לכתחילה על נדרו, ולא תיקנו מסירת מודעה אלא שאם עבר בשוגג שלא יהיה עליו עונש נדר (רמ"א סי' ר"א ס"א, שו"ת מהרי"ט ח"א סוף ס"ג), ולכן במקום שיש נדר צריך לקיימו ואם אינו יכול לקיימו, ישאל חכם אם מותר להתיר נדרו, ובאופן המותר יתירו ע"י שאלה.

קיום נדר של מי שברך

לד. כשגבאי של בית הכנסת אמר 'מי שברך וכו' לעולה לתורה ומתרים אותו לתת צדקה, יש לדון בכמה אופנים אם, איך ובמה נתחייב העולה לתת הצדקה לבית הכנסת.

לה. בעבור שנדר כך וכך. אם הגבאי אמר בלשון עבר, 'בעבור שנדר כך וכך וכו' לא חל חיוב נדר ע"י האמירה, כיון שאין נדר חל בלשון עבר (רמ"א סי' רל"ב סי"ב, תשו רע"א מכת"י סי' ע', שו"ת נודב"י קמא י"ד סי' ס"ו), ואינו חל אלא אם אומר בלשון הווה, 'בעבור שנותן' או בלשון הבא, 'בעבור שיתן' כדלקמן (שו"ת בית יצחק א"ח סוף ס"כ).

לו. מ"מ הסכימו רוב פוסקים, דאם העולה אמר סכום או שנענע בראשו כאילו שהסכים עמו, נתחייב ליתן עכ"פ משום מחשבה שחשב ליתן (שו"ת דובב מישרים ח"א סי' פ"ז, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ה).

לז. 'בעבור שיתן כך וכך'. אם אמר הגבאי בעבור שיתן, אם אמר או עשה מעשה המוכיח שמסכים לדברי הגבאי, כגון שאמר הסכום שיתן, או שנענע בראשו כאות הסכמה, או שענה 'אמן' אחר המי שברך, חל הנדר ע"י אמירת הגבאי (שערי צדק פ"ב סקנ"א וקפ"ז, מ"ז בצדקה ומשפט פ"ד סק"ב).

לח. אבל אם שתק מתחילה ועד סוף לא חל הנדר מדין אמירה אלא מדין מחשבה, ולכן אם מחליט במחשבתו שאינו רוצה להתחייב במה שאמר הגבאי, לא חל עליו חיוב כלל, אבל מחשבה נגדית לא היה מבטל נדר ע"י אמירה או מעשה אם לא שיאמר בפירוש בפיו שאינו מסכים עם דברי הגבאי, י"א שצריך לומר כדי שישמעו גם אחרים (ש"ך סי' ר"א סק"ב) וי"א שסגי שאומר כדי להשמיע לאזניו (ט"ז שם סק"ב).

לט. הגבאי יאמר 'בעבור שיתן בלי נדר'. וראוי שכל גבאי יאמר בלשון 'בלי נדר' דהיינו 'בעבור שיתן בלי נדר וכו', כדי שלא יעבור על איסור נדרים ואיסור 'בל תאחר' (חכמת אדם כלל צ"א ס"ב, קיצור שו"ע סי' ס"ז לגבי הוכרת נשמות).

מ. נתינת מעות 'מי שברך'. מהדברים הצריכים חיזוק הוא לתת המעות שאמר ב"מי שברך' שח"ו לא יתפס בעון נדרים, ואפילו כשאומר הגבאי לשון 'בלי נדר' כנ"ל, והעולה לא התנגד מפורש לנתינה, עדיין צריך לתת המעות רק שאינו עובר עליו אם לא נתן כנ"ל (אות כ"ז).

Advertisement for 'ברית ערילען בכבוד י"ג' (Brit Erelen B'Chod Y"ג) featuring a large number '360,000' and a sunburst graphic. Text includes 'גליון נתרם לע"י ר' קלמן פלטיאל ב"ר שמריה פריער ע"ה נפטר י"ז שבט גולדרס גרין לונדון' and 'גליון נתרם לעילוי נשמת האשה החשובה מרת יוכבר טילא פסלר ע"ה ב"ר משה אליקים בריעה ע"ה נפטרה כ"ה שבט תשע"ט נתרם ע"י נכדת החשוב ר' ישראל מורנגנבסר הי"ד'.

Advertisement for a book 'שורה טובה לשוחרי תורה יצא לאור הספר הנפלא שרבים ציפו לו ספר "שערי טוביה" על התורה פנינים יקרים, הדרכות ישרות על פרשיות התורה, מאשר השמייע במקהלות עם קודש, מדי שבת בשבתו, ומועד במועד, ומאשר חקק בכתב יד קדשו מרא דארעא קדישא, פאר ישראל והדרו קקש"ת מרן גאב"ד ירושלים שליט"א'. Below the book image is a box with 'טעמו מנועם זיוו והדרו'.